

The Journal of Educational Reflections ISSN: 2587-0068	Vol 9, Issue:1, Year: 2025 https://dergipark.org.tr/tr/pub/eduref	Article history Received: 21 May 2025 Received in revised form: 8 July 2025 Accepted: 11 July 2025 Available online: 16 July 2025
--	--	---

A Study on The Adaptation Process on First Grade Inclusion Students with Autism in A Primary Classroom

İlkokul Birinci Sınıf Kaynaştırma Öğrencisi Otizmlı Bir Çocuğun Sınıf Ortamına Uyum Sürecinin İncelenmesi*

Canan GÜNEŞ AKGÜL¹

<https://orcid.org/0000-0003-0464-309X>

İsa KORKMAZ

<https://orcid.org/0000-0002-6647-1812>

Özet	Abstract
Kaynaştırma eğitimi, özel ihtiyaçlı bireylerin toplum tarafından kabul görmelerini hedefleyip, bunun hayat boyu ilerlemesini sağlayan eğitimidir. Her birey birbirinden ayrı olarak, bireysel farklılıklarla dünyaya gelir. Fakat bireysel farklılıklara rağmen, modern toplumlarda tüm bireyler eğitimde fırsat eşitliği hakkına sahiptirler. Kaynaştırma eğitimi gören özel ihtiyaçlı bireylerde, tipik gelişim gösteren çocukların sınıfında eğitim görme hakkına sahiptir. Bu araştırmada, ilkokulda kaynaştırma eğitimi gören otizmlı çocuğun sınıf ortamına uyum sürecinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, nitel araştırma yöntemleri desenlerinden biri olan eylem araştırması ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma, Konya İlinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir ilkokulda araştırmacının sınıfında kaynaştırma eğitimi gören otizmlı bir öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırmada veri toplama araçları olarak, yarı yapılandırılmış görüşme formu, günlükler ile kaynaştırma eğitimi gören otizmlı çocuk ve diğer tipik gelişim gösteren çocuklarla yapılan etkinlik kayıtları kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde nitel veri analizi yaklaşımlarından içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda ilkokulda kaynaştırma eğitimi gören otizmlı çocukların normal sınıf ortamına uyum sürecinde sınıf öğretmeninin rolünün çok büyük olduğu, sınıf öğretmeni derslerde bu tür çocukların bireysel farklılıklarını göz önüne alarak sınıfını kaynaştıracak etkinliklere yer vermesinin önemi görülmüştür. Eğitim öğretim sürecinde otizmlı çocuğun sınıf öğretmeniyle olan etkileşiminin de çok önemli ve belirleyici bir faktör olduğu görülmüştür. Anahtar Kelimeler: Otizm Spektrum Bozukluğu, kaynaştırma eğitimi, otizmlı çocuk, uyum süreci	Inclusive education is the education that aims to ensure that individuals with special needs are accepted by society and that progress throughout life. Everyone is born unique from each other and with individual differences. All individuals should receive equal education. Individuals with special needs who receive inclusive education have the right to be educated in the classrooms of typically developing children. In this study, it was aimed to examine the adaptation process of a child with autism who receives inclusive education in primary school classroom environment. The research was carried out with action research, which is one of the qualitative research methods. The research was carried out with a student with autism who received inclusive education in the researcher's class in a primary school affiliated to the Ministry of National Education in Konya. As data collection tools in the research, semi-structured interview form, diaries and photographs of activities done with the autistic child and typically developing children were used. Content analysis, one of the qualitative data analysis techniques, was used in the analysis of the obtained data. As a result of the research, it has been concluded that the role of the classroom teacher in the adaptation process of children with autism who receive inclusive education in a state primary school is very vital, and the primary classroom teacher should include activities for integrating them into the classroom by considering their individual differences. In this case, it has been revealed that the interaction of the child with autism the primary classroom teacher is also very important. Keywords: Autism spectrum disorder, inclusive education, child with autism, adaptation process

*Bu çalışma birinci yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹Cor. Author, (Necmettin Erbakan Üniversitesi, canan11407@gmail.com)

Güneş Akgül, C. ve Korkmaz, İ. (2025). İlkokul birinci sınıf kaynaştırma öğrencisi otizmlili bir çocuğun sınıf ortamına uyum sürecinin incelenmesi. *Eğitim Yansımaları*, 9(1), 14-32. <https://doi.org/10.70740/eduref.1703150>

Güneş Akgül, C.. & Korkmaz, İ. (2025). A study on the adaptation process on first grade inclusion students with autism in a primary classroom. *Educational Reflections*, 9(1), 14-32. <https://doi.org/10.70740/eduref.1703150>

Extended Abstract

Problem Statement

Autism Spectrum Disorder (ASD) is a neurodevelopmental condition that causes differences in an individual's social communication skills, repetitive behaviors, and sensory sensitivities. Although students with autism may have varying cognitive capacities, they generally encounter various challenges throughout their education. Today, education systems implement inclusive education practices to support the integration of individuals with autism into society. However, many factors play a role in this process, such as the adaptation of autistic students to the classroom environment, the competence of teachers, and the attitudes of classmates and parents.

Autistic students may require different methods and materials to achieve specific academic gains. In addition, their difficulties in establishing social interactions within the classroom environment and their need for special arrangements to maintain attention in lessons further complicate the process. Sharing the same classroom environment with typically developing students presents opportunities for inclusive students while also creating various challenges. Therefore, understanding how autistic students adapt to the educational process and how teachers and school administrations manage this process is of great importance.

This study examines the adaptation process of a first-grade inclusive student with autism to the classroom environment. The difficulties faced by the student, the factors facilitating this process, and the methods implemented by the teacher are analyzed to develop recommendations for making inclusive education more effective.

Purpose of Study

The primary objective of this research is to comprehensively examine the adaptation process of a first-grade inclusive student with autism to the classroom environment. The sub-objectives of the study are as follows:

- 1.To determine the impact of the academic development of an inclusive student with autism on their adaptation process to the classroom environment.
- 2.To examine the effect of the readiness level of the autistic student's social skills on their classroom adaptation.
- 3.To analyze how classroom conditions (class size and physical environment) affect the inclusive education process.
- 4.To evaluate the impact of using educational materials, books, and supplementary tools tailored to the student's individual perception on their adaptation process to the classroom environment.
- 5.To investigate the influence of parents' attitudes toward the autistic student on the student's adaptation process to the classroom environment.

Method

This research was conducted using action research design. Action research is a model in which a teacher systematically examines and seeks solutions to a problem in their own classroom. In this context, the researcher, as the classroom teacher, observed and analyzed the educational process of an autistic student in their class.

Participants: The research was conducted in a first-grade classroom in a public school. The class consisted of 35 students, one of whom was an inclusive student with autism. Additionally, the teacher, parents, and other students indirectly contributed to the study.

Data Collection Methods: Observation, semi-structured interviews, and document analysis methods were used in the research. The students' academic and social development, classroom behaviors, and interactions with peers were systematically observed. Furthermore, additional data was collected through interviews with parents and the teacher.

Data Analysis: The collected data were analyzed using descriptive analysis. Observation notes and interview data were categorized, and detailed evaluations were made regarding the adaptation process in the classroom.

Findings

The findings obtained from the research can be summarized as follows:

1.Academic Development and Adaptation Process: The academic performance of the autistic student improved with teacher support and individualized education plans. However, extra guidance and the use of individualized materials were necessary to adapt to the standard curriculum.

2.Social Skills and Adaptation Process: Initially, the student struggled to communicate with classmates; however, it was observed that their interactions increased over time with the teacher's supportive strategies. Social games, group activities, and modeling techniques were effective in developing social skills.

3.Classroom Environment Factors: The large class size made it difficult for the teacher to provide individual attention, which negatively impacted the autistic student's focus. It was observed that physical adjustments and the creation of individualized areas in the classroom positively contributed to the student's adaptation.

4.Use of Individualized Materials: The use of learning materials suitable for the student's perception, such as visuals, tactile materials, and story cards, increased the student's participation in lessons and facilitated their adaptation to the learning process.

5.Parental Attitudes: Raising awareness among parents about autism and inclusive education contributed to the development of positive attitudes and behaviors toward the autistic student, ultimately making social adaptation easier.

Discussion and Recommendations

The findings of this research highlight the necessity for teachers to develop effective strategies when teaching students with Autism Spectrum Disorder (ASD) in an inclusive education setting. Providing increased academic and social support for students with ASD is crucial in ensuring their successful adaptation to the classroom environment.

Recommendations:

1.Teacher Training: Teachers should receive more support in inclusive education and be informed about Autism Spectrum Disorder.

2.Individualized Education Plans: Special education programs should be developed and implemented for students with Autism Spectrum Disorder.

3.Classroom Arrangement: Physical adjustments should be made in the classroom environment to support autistic students' focus and attention.

4.Parental Awareness: Parents should be educated about Autism Spectrum Disorder and inclusive education. They should be informed about questions such as: "What is Autism Spectrum Disorder? What behaviors might an autistic student exhibit? Does an autistic student pose any harm to typically developing children? How should teachers and classmates behave toward an autistic student in the classroom?" By providing comprehensive information, parents can be guided to act in ways that benefit both the autistic student and the entire class.

5.Peer Support: Peer-assisted education practices should be encouraged to support the social development of inclusive students. Typically developing classmates should be included in the process to promote a supportive learning environment.

In conclusion, the adaptation of an autistic student to the classroom environment is a process that requires collaboration among teachers, students, and parents. This research presents findings that can serve as a guide for teachers who provide or will provide inclusive education to students with Autism Spectrum Disorder or learning disabilities within a classroom of typically developing peers. Future studies should be conducted on a broader scale to gain further insights and create more comprehensive strategies for inclusive education.

Giriş

İnsan, doğduğu andan itibaren sürekli bir değişim ve gelişim sürecinin içinde yer alır. Doğumdan sonra çevresini gözlemler, inceler ve taklit ederek zamanla çeşitli davranışlar edinir; bunlar bazen istenen, bazen de istenmeyen davranışlar olabilir. Yeşilyaprak (2005), bu süreci, bireyin farklı davranışlardan oluşan belirli örüntüler geliştirmesi şeklinde tanımlamaktadır. İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak, öğrendiklerini ve bildiklerini aktarmak, kalıcı davranışlar kazanmak, değişen dünyaya uyum sağlamak ve sosyalleşmek istemesi, eğitimin temel gerekliliklerinden biri haline gelmiştir. Bireyler, dünyaya yalnızca kendilerine özgü bireysel farklılıklarla değil, aynı zamanda akranlarıyla ortak ya da benzer davranışlar sergiledikleri belirli gelişim dönemleriyle gelirler. Bu farklılıklar ve benzerlikler dikkate alınarak düzenlenen eğitim süreçleri, bireylerin hem kişisel hem de toplumsal gelişimlerine önemli katkılar sunmaktadır.

T.C. Anayasası (18.10.1982 tarihli ve 17863 sayılı) 10'uncu maddesinde belirtildiği üzere; "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife

şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.” (T.C. Anayasası, 1982, md. 10) Bu kapsamla birlikte 42’nci madde de “Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.” olarak düzenleyip özel ihtiyaçlı kişilere pozitif ayrımcılık yapılmasının herhangi bir eşitliğe aykırılık oluşturmayacağı Anayasa ile güvence altındadır (T.C. Anayasası, 1982, md. 42).

573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (30.5.1997 tarihli ve 573 sayılı) 573 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin 4’üncü maddesinin (d) bendinde “Özel eğitim gerektiren bireylerin, eğitsel performansları dikkate alınarak, amaç, muhteva ve öğretim süreçlerinde uyarlamalar yapılarak diğer bireylerle birlikte eğitilmelerine öncelik verilir.” hükmü ile özel eğitime gereksinimi olan öğrencilerin eğitimde fırsat eşitliği üzerinde durularak tipik gelişim gösteren akranlarıyla aynı sınıflarda eğitim görme haklarına değinilmiştir (573 sayılı KHK, 1997, md. 4/d).

Eğitimin kaliteli ve etkili bir şekilde sunulması, özel gereksinimli çocukların olumsuz etkilenmemesi adına özel eğitim hizmetlerinin uygulanmasını zorunlu hale getirmiştir. Çeşitli nedenlerle akranlarından bireysel, fiziksel özellikler ve yeterlilikler açısından belirli ölçüde farklılık gösteren bireyler, özel eğitime ihtiyaç duymaktadır. Doğangün’e (2008:157) göre, özel eğitim, bireyin toplumla bütünleşmesini sağlamak amacıyla onu bağımsız bir yaşam sürdürebilecek seviyeye getiren, destekleyici ve bütünleştirici özelliklere sahip bir eğitim modelidir. Otizm, bireyin dil gelişimi, çevresiyle iletişimi ve sosyal yaşama katılımı gibi birçok alanı olumsuz etkileyen bir durumdur (Aydın, 2003; Quill, 2000). Korkmaz’a (2000:19) göre otizm, bireyin diğer insanlarla etkileşimini zorlaştıran, hatta engelleyen; çevresiyle iletişimde bozukluklara yol açarak empati kurmasını güçleştiren bir gelişimsel farklılıktır.

Kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarının temel amacı, özel gereksinimli bireylerin sınıf ortamında aktif şekilde yer almalarını sağlamak; akranlarıyla kuracakları etkileşim aracılığıyla sosyal becerilerini, toplumsal kabul görmelerini ve sosyal uyumlarını geliştirmektir. Bu nedenle, eğitim öğretimin her aşamasında bu uygulamaların önemi büyüktür. Özel gereksinimli öğrencilerin sınıf arkadaşlarıyla iletişim kurmaları, onlarla öğrenmeleri, sınıf içi etkinliklere aktif olarak katılmaları ve okul genelindeki faaliyetlere dahil olmaları eğitimin temel hedeflerinden biri olarak ele alınmalıdır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] & UNICEF, 2024).

Günümüzde, sınıfında kaynaştırma eğitimi alan otizmlili öğrenci bulunan öğretmenler, öğretme-öğrenme sürecinde sorun yaşamaktadır. Özellikle, tipik gelişim gösteren öğrenciler ile özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin aynı süre içinde sınıfa uyum sağlamaları en temel problemlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Kalabalık sınıflarda bu sorunun daha da belirgin hale geldiği görülmektedir (Buyse, Skinner ve Grant, 2001). Ancak, gerekli koşullar sağlandığında, kaynaştırma eğitimi yalnızca otizm spektrum bozukluğu olan öğrenciler için değil, aynı zamanda akademik ve sosyal becerileri tipik gelişim gösteren öğrenciler için de çeşitli faydalar sunmaktadır (Martinez, 2003). Kaynaştırma eğitimi sürecinde, tipik gelişim gösteren öğrenciler, otizmlili akranları için öğrenmeyi kolaylaştıran ve sosyal uyumlarını destekleyen önemli birer rol model olmaktadır (Özgönenel ve Girli, 2016).

Araştırmanın Amacı

Otizmlili öğrencilerin çoğu, belirgin bir zihinsel veya bedensel engelleri bulunmadığından, tipik gelişim gösteren akranlarıyla aynı sınıflarda eğitim alarak ortak bir öğretim programını takip edebilmektedir. Normal gelişim gösteren akranlarıyla kıyaslandığında, otizmlili öğrencilerin tepkisel davranışlar sergilemesi, takıntılı ve tekrarlayan (stereotipik) hareketlerde bulunması, ekolali yapması ve göz teması kurmada zorlanması gibi davranışsal farklılıklarının öğrenme sürecine doğrudan etki ettiği gözlemlenmektedir (Dunlap ve Carr, 2007). Bu durum, öğrenmenin gerçekleşmesini zorlaştırmakta ve otizmlili öğrencilerin eğitiminde ek önlemler alınmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda, otizmlili öğrencilerin eğitim sürecinde karşılaşılan sorunların belirlenerek çözüme ulaştırılması, eğitim ortamlarının onların ihtiyaçlarına uygun şekilde düzenlenmesi ve öğrenmelerini destekleyecek yöntem ve tekniklerin geliştirilmesi bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

Araştırmacı bu çalışmada, sınıfında tipik gelişim gösteren 35 öğrencisinin arasında otizmlili olan öğrencisi ve ailesinin yaşadığı zorluklarla birlikte, bir öğretmen olarak kendisinin de çeşitli güçlüklerle karşılaştığından bahsetmiştir. Araştırmacı, aynı zamanda sınıf öğretmeni olarak, otizmlili öğrencisinin akademik ilerlemesini desteklemek ve sosyal anlamda sınıfa uyumunu kolaylaştırmak için deneyimlerini ve yaratıcılığını kullanarak çeşitli etkinlikler ve materyaller geliştirmiştir. Bu etkinlikler ve materyaller, otizmlili öğrencinin bireysel farklılıkları ve hazırbulunuşluk seviyesi göz önünde bulundurularak özenle hazırlanmıştır. İlkokul birinci sınıfta kaynaştırma eğitimi alan otizmlili öğrencinin akademik ve sosyal açıdan sınıfa uyum sürecinde, derslerde kullanmış olduğu farklı materyaller, yöntemler ve tekniklerin, benzer durumda olan diğer eğitimcilere yol gösterici olmasını istediği için bu araştırmayı gerçekleştirdiğini ifade etmiştir. Araştırmacı, alanyazını

incelediğinde, sınıfında otizmlili kaynaştırma öğrencisi bulunan öğretmenlerin çalışmalarının yetersiz kaldığını fark ettiğinden, bu çalışmada sınıfında kendi uyguladığı etkinlikleri ve materyalleri somut örneklerle ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu çalışmayı yaparken aklındaki temel sorunu: “Bu öğrencinin akademik, sosyal ve psikolojik gelişimi ile sınıftaki tipik gelişim gösteren akranlarıyla daha iyi bütünleşebilmesi için farklı olarak ne yapabilirim?” şeklinde ifade etmiştir.

Bu çalışmanın amacı, ilkökul birinci sınıf kaynaştırma öğrencisi otizmlili bir çocuğun sınıf ortamına uyum sürecinin incelenmesidir. Diğer bir ifadeyle, bu çalışma ile araştırmacı; bir sınıf öğretmeni olarak, birinci sınıftaki kaynaştırma eğitimi gören otizmlili çocuğun sınıf ortamına uyum sürecini inceleyerek, otizmi bir hastalık değil de, insan olabilmenin değişik bir hali olarak kabul etmeyi ve böylelikle kendisiyle aynı durumda olan diğer öğretmenlerle paylaşmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada belirlenen amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıtlar aranmıştır:

1. İlkokulda kaynaştırma eğitimi gören otizmlili bir çocuğun akademik gelişimi sınıf ortamına uyum sürecini ne ölçüde etkilemektedir?
2. İlkokulda kaynaştırma eğitimi gören otizmlili bir çocuğun, sosyal becerilerinin hazırbulunuşluk düzeyi, sınıf ortamına uyumunu nasıl etkilemektedir?
3. İlkokuldaki sınıfların ortamının (sınıf mevcudu ve fiziki şartlar) değerlendirildiğinde otizmlili bir çocuğun kaynaştırma eğitimi nasıl yürütülmektedir?
4. Kaynaştırma eğitimi gören otizmlili çocuğun, kendi algısına uygun ders araç gereçleri, kitaplar ve yardımcı materyaller kullanılması, öğrencinin sınıf ortamına uyum sürecini nasıl etkilemektedir?
5. İlkokulda kaynaştırma eğitimi alan otizmlili bir çocuğun sınıfındaki diğer velilerin, öğrenci hakkındaki düşünce, tutum ve davranışlarının, otizmlili öğrencinin sınıf ortamına uyum sürecine etkisi nasıldır?

Yöntem

Bu çalışmada, ilkökul birinci sınıfta kaynaştırma eğitimi alan otizmlili bir öğrencinin sınıf ortamına uyum sürecini değerlendirmek amacıyla, araştırmacının sınıf içinde gerçekleştirdiği etkinliklerin, tipik gelişim gösteren öğrencilerle birlikte otizmlili öğrenciye nasıl yansıdığı analiz edilmek istenmiştir. Bu doğrultuda, çalışma nitel araştırma yöntemlerinden biri olan eylem araştırması deseni ile yürütülmüştür. Eylem araştırması, sosyal alanda bir değişim yaratmayı ve gelişim sağlamayı amaçlayan bilgilerin sistematik olarak toplanması süreci olarak tanımlanmaktadır (Bogdan ve Biklen, 2004). Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel (2020) ise eylem araştırmasının, geliştirilmesi veya incelenmesi istenen sürecin doğrudan içinde yer alan uzmanlar tarafından gerçekleştirilebileceğini ve bu yöntemin, yapılan çalışmanın niteliğini artırarak daha ileriye taşımaya katkı sağladığını belirtmişlerdir.

Saban ve Ersoy (2019), eylem araştırmasının temel amacının, araştırma süreci sonunda mevcut durumu yalnızca değiştirmek değil, aynı zamanda geliştirmek olduğunu belirtmektedir. Bu araştırma türü, araştırmacının kendi uygulamalarını içeren ve elde edilen verilere dayanarak yeni etkinlikler ile faaliyetlerin düzenlendiği bir yöntem olarak tanımlanmaktadır. Bir uygulamanın eylem olarak kabul edilebilmesi için planlı, düzenli ve iş birliği içinde yürütülmesi gerekmektedir. Bu tür araştırmalarda amaç, herhangi bir durumu genellemekten ziyade, gerçekleştirilen uygulamaları dönüştürmek, iyileştirmek ve daha ileri bir noktaya taşımaktır. Eylem araştırmaları, belirli bir düzen içinde ve sürekli bir döngü halinde ilerlemelidir.

Eylem araştırmasının, klasik, işbirlikçi, katılımcı, politik, bireysel ve grup (sınıf) gibi çeşitli türleri bulunduğu ifade edilmektedir. Sınıf eylem araştırması, öğretmenlerin sınıflarında uyguladıkları etkinlik ve faaliyetleri geliştirmek, daha ileri bir seviyeye taşımak amacıyla tasarlanmış bir araştırma yaklaşımıdır. Bu çalışma, eylem araştırmasının belirtilen türlerinden sınıf (grup) eylem araştırması kategorisi altında ele alınmaktadır (Bruns, 2007; Chandler ve Torbert, 2003; Hendricks, 2013).

Bu çalışmada, otizmlili bir öğrencinin gelişimini desteklemek amacıyla, Milli Eğitim Bakanlığı’nın İlköğretim Resmi Programı’nda yer alan derslere yönelik çeşitli etkinlikler ve özgün materyaller, araştırmacı öğretmen tarafından hazırlanarak uygulanmıştır. Sınıf öğretmeni, Avrupa’daki okulların görünürlüğünü artıran bir platform üzerinden eTwinning projelerine katılmıştır. Türkiye’nin öncülüğünde, yerli ve yabancı öğretmenlerle ortaklaşa yürütülen bu projeler, çok sayıda Ulusal ve Avrupa Kalite Etiketini ile ödüllendirilmiştir. Proje kapsamında gerçekleştirilen etkinlikler kaydedilmiş ve otizmlili öğrenciye yönelik bireysel çalışmalarla desteklenmiştir. Bu doğrultuda, araştırma, sınıf eylem araştırması türünde, nitel veri toplama yöntemlerinden katılımlı gözlem kullanılarak yürütülmüştür. Kaynaştırma öğrencisi olan otizmlili çocuğun etkinliklere verdiği tepkiler ve sergilediği davranışlar, çalışmada toplanan veriler arasında yer almıştır.

Araştırmanın Katılımcısı

Bu çalışmada, nitel araştırma yaklaşımlarından eylem araştırması modeli tercih edilmiştir. Bu doğrultuda, araştırmacı hem öğretmen hem de araştırmacı rolüyle, tasarladığı etkinlik ve faaliyetler aracılığıyla çalışmasını yürütmüş ve tipik gelişim gösteren öğrenciler arasında bulunan otizmlili kaynaştırma öğrencisinin birinci sınıfa uyum sürecini izlemiştir. Araştırmanın katılımcısı, %40 Atipik Otizm tanısı almış bir kaynaştırma öğrencisidir. Bu öğrenci, kendisinden iki yaş küçük bir erkek kardeşe sahiptir ve anne, baba ve kardeşiyle aynı evde yaşamaktadır. En sık temas kurduğu akrabaları arasında anneannesi, teyzesi ve dayısı yer alır. Otizmlili öğrenci, sınıftaki akranlarından bir yaş büyüktür. Özel durumu nedeniyle ailesi, onun okula bir yıl geç başlamasını uygun görmüştür. Birinci sınıfa başlamadan önce üç yaşından itibaren özel eğitim almış olan öğrenci, sınıfa ilk geldiğinde belirgin takıntılı davranışlar ve ekolali hareketler göstermiştir. Kalabalık sınıf ortamından rahatsız olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte, arkadaşlarına karşı herhangi bir incitici davranışta bulunmamış ve olumsuz bir söz sarf etmemiştir. Okula başladığı ilk dönemde annesine yoğun bir bağıllık göstermiş, sürekli annesinin sınıfta veya yanında bulunmasını talep etmiştir. Müziğe ve resim yapmaya büyük bir ilgi duyan öğrenci, haftada iki saat piyano dersi almaktadır.

İlkokul birinci sınıf müfredatındaki kazanımlara yönelik çeşitli etkinlikler ve faaliyetler planlanmıştır. Otizmlili kaynaştırma öğrencisinin sınıfa uyum sürecini hızlandırmak ve bu sürece olumlu katkılar sağlamak için farklı ortamlarda çeşitlilik gösteren etkinlikler uygulanmıştır. Öğrencinin ailesiyle kurulan işbirliği çerçevesinde, annesinin görüşleri yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılarak toplanmıştır.

Etik Kurul Kararı

Kurul Adı: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu

Toplantı Tarihi: 21 Mayıs 2021

Oturum: 5

Karar No: 2021/327

Eylem Planının Geliştirilmesi ve Araştırma Süreci

Eylem Araştırmasının Süreci ve Önemi

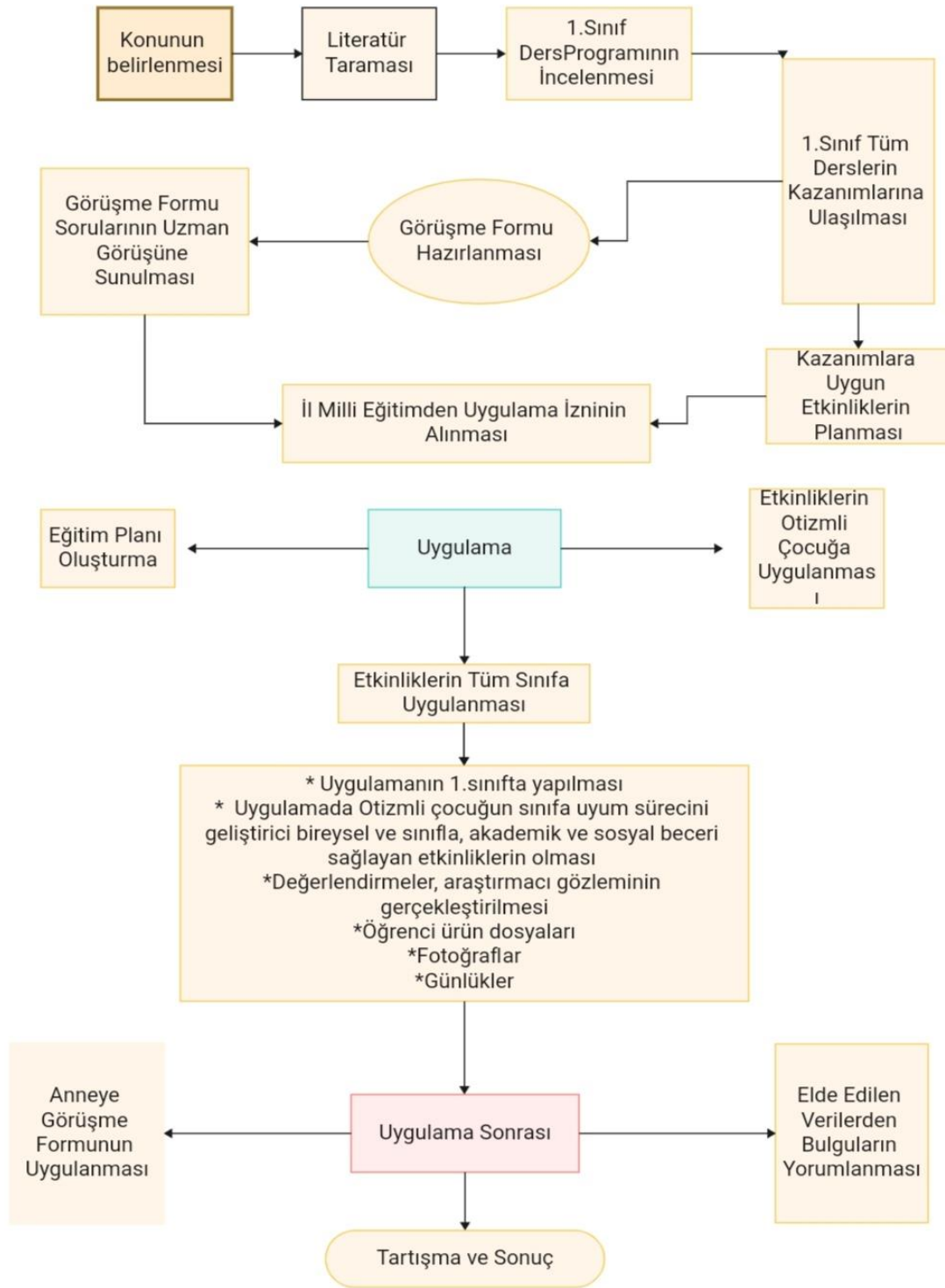
Eylem araştırmasının en önemli amaçlarından birinin, eğitimde ortaya çıkan gerçekleri anlayıp değişimini destekleyerek gelişimini sağlamak olduğunu belirtmektedir. Eylem araştırması, öğretmenlerin sınıflarında gerçekleşen konularla ilgili veri toplamalarını sağlamaktadır (Shanks, Miller ve Rosendale, 2012).

Eylem Planı Geliştirme

Mills (2011), genellikle bir eylem, araştırması planının dört aşamadan oluştuğunu belirtmektedir. Bunlar;

- a) Problemi belirleme,
- b) Veri toplama,
- c) Veri analizi ve yorumlanması,
- d) Bir eylem araştırması geliştirme, olarak ifade etmektedir.

Yıldırım ve Şimşek (2018), araştırmada eylem planı geliştirme aşamasının, toplanan verilerin analizi ve yorumu ile ilişkili olduğunu söylemiştir. Buna göre araştırmanın döngüsel süreci Şekil 1'de özetlenmektedir;

Şekil 1. Araştırmanın Döngüsel Süreci

Problemin Tespiti

Araştırmacı, 2005 yılından bu yana sınıf öğretmenliği görevini sürdürmektedir. Bu süreçte, 1. sınıftan 4. sınıfa kadar çeşitli kademelerde ders vermiş olup, 18 yıllık meslek hayatında 1. sınıfı dokuzuncu kez okutmaktadır. Araştırmacı, sınıf öğretmenliği görevini yürütürken eş zamanlı olarak yüksek lisans eğitimine devam etmekte ve bu çalışma, yüksek lisans tezinin konusunu oluşturmaktadır. Araştırma, 35 öğrenciden oluşan bir sınıfta gerçekleştirilmiştir. Sınıfta, tipik gelişim gösteren öğrencilerin yanı sıra otizmli bir kaynaştırma öğrencisi bulunmaktadır.

İzin Alma

Cresswell ve Plano Clark (2015), araştırmacıların, araştırma yapılacak kişilerden ve mekanlardan izin alması gerektiğini ifade eder. Bu izin, genellikle çok sayıda kişi ve kurum kademesinden, bölge sorumlularından, veri toplanacak bireylerden (veya onların ailelerinden) ve kampüs temelli Bilimsel Etik Kurulundan (BEK) alınmalıdır. Bu çalışma, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir ilkököl birinci sınıfta öğrenim gören otizmlili bir kaynaştırma öğrencisi ve annesiyle yapılan görüşmeleri kapsadığından, otizmlili katılımcının anne- babasından, sınıftaki diğer öğrencilerin velilerinden, araştırma ve uygulama için Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır.

Etkinliklerin Tasarlanması ve Materyal Geliştirme

Uygulamaların hayata geçirilebilmesi için, ilkököl birinci sınıf müfredatında yer alan tüm derslerin (Türkçe, Matematik, Hayat Bilgisi, Beden Eğitimi ve Oyun, Görsel Sanatlar, Müzik ve Serbest Etkinlikler) kazanımları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Otizmlili kaynaştırma öğrencisinin sınıfa uyum sürecini olumlu yönde hızlandırmak amacıyla çeşitli etkinlikler ve faaliyetler düzenlenmiştir. Ders kazanımlarına uygun etkinlikler ve bu etkinlikler için özel materyaller tasarlanmış; bu süreçte araştırmacının deneyimi ve yaratıcı yaklaşımı ön planda tutulmuştur. Kullanılan materyallerin ve etkinliklerin büyük bir kısmı, araştırmacının özgün tasarımlarından oluşmaktadır.

Uygulama

Araştırmanın uygulama aşaması, otizmlili kaynaştırma öğrencisinin sınıfa ve öğretmenine alışmasını sağlamak amacıyla tanışma etkinlikleri ve oyunlarla başlatılmıştır. Öğrencinin birinci sınıfta olması nedeniyle, etkinlikler başlangıçta ağırlıklı olarak okuma-yazma sürecine odaklanmıştır. Etkinliklerin ardından, dersle uyumlu çalışma kağıtları hazırlanarak öğrencilere dağıtılmış; böylece etkinliklerin hem eğlenceli olması hem de öğrenmenin pekiştirilmesi hedeflenmiştir. Etkinlikler sonucunda öğrencilerden toplanan çalışma kağıtları, sınıf panosunda sergilenmiş ve ardından öğrenci ürün dosyalarında saklanmıştır. Öğrencilerin etkinlikler sırasındaki çalışmalarını fotoğraflanarak bulgular kısmında ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur.

Verilerin Toplanması, Analiz Edilmesi ve İnanırcılığının Sağlanması

Eylem araştırmasının temel hedeflerinden birinin, eğitim ve öğretim süreçlerinde sergilenen performansını değerlendirerek bunu daha ileri seviyelere taşımak olduğunu ifade eder. Başka bir deyişle, uygulanan etkinlik ve faaliyetlerin geliştirilerek daha etkili bir hale getirilmesi amaçlanır. Bu araştırma türü, incelenen konuya veya sürece farklı bir bakış açısıyla yaklaşmayı hedefler. Yenilikçilik, girişimcilik, dönüşüm ve ilerleme gibi unsurlar açısından, eğitim ve öğretim kalitesinin artırılmasında önemli bir rol oynar. Özellikle araştırmacının, araştırma yaptığı sınıfın öğretmeni olması, mevcut sorunların tespit edilip çözüme ulaştırılmasını, var olan durumun iyileştirilmesi için verilerin toplanmasını ve analiz edilmesini kolaylaştırır (Shanks, Miller ve Rosendale, 2012).

Araştırmanın konusu, amacı ve önemi belirlendikten, gerekli izinler alındıktan sonra, bulguların güvenilirliğini artırmak amacıyla birden fazla veri toplama yöntemi kullanılarak çalışma özenle yürütülmüştür. Nitel araştırma yaklaşımlarından eylem araştırması modeline dayanan bu çalışmada, veri toplama araçları şu şekilde sıralanabilir:

- Araştırmacının sınıfındaki otizmlili öğrencinin velisi ile yapılan (annesi) görüşmeler,
- Araştırma sürecinde araştırmacı-öğretmen tarafından sınıfta gerçekleştirilen etkinlikler, faaliyetler ve uygulamalar,
- Fotoğraflar,
- Günlükler.

Nitel araştırmalarda sıkça kullanılan veri toplama yöntemlerinden biri olan görüşme tekniği, katılımcıların araştırma konusuyla ilgili duygu ve düşüncelerini anında anlamayı ve gerektiğinde müdahale etmeyi mümkün kıldığı için önemli bir yere sahiptir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu çalışmada, otizmlili kaynaştırma öğrencisinin annesiyle, önceden hazırlanmış sorular kullanılarak yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu yöntem, çalışma grubundaki katılımcıların araştırma konusuna ilişkin duygu, düşünce ve izlenimlerini derinlemesine ortaya koyan bir veri toplama aracı olarak öne çıkar. Yarı yapılandırılmış görüşme, diğer yöntemlere kıyasla daha esnek bir yaklaşım sunar (Ekiz, 2020).

Otizmlili kaynaştırma öğrencisinin ailesiyle yapılan görüşmeler için, beş açık uçlu sorudan oluşan bir görüşme formu hazırlanmıştır ve bu formun doldurulması yaklaşık iki saat sürmüştür. Araştırmada katılımcı olarak yer alan aile, görüşmelerin kendileri ve özellikle otizmlili çocuk için uygun bir zaman diliminde yapılmasını sağlamıştır. Araştırmacı, katılımcıyla gerçekleştirilen görüşmeleri yazılı olarak görüşme formuna kaydetmiştir.

Veli görüşme formunda yer alan açık uçlu sorular şunlardır:

1. İlkokullardaki sınıf mevcudatı ve fiziksel koşulların, kaynaştırma eğitimi alan otizmlili çocuğunuzun ihtiyaçlarına uygunluğu hakkında neler düşünüyorsunuz?
2. İlkokullarda otizmlili çocuklar için uygulanan öğretim programına ilişkin görüşleriniz nelerdir?

3. Çocuğunuzun sınıfındaki diğer velilerin, otizmli bir öğrencinin sınıfta bulunmasına yönelik düşünceleri hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu düşüncelerin, çocuğunuzun eğitim sürecine katkıları konusundaki fikirleriniz nelerdir?
4. Çocuğunuzun eğitiminde kullanılan araç-gereç ve destekleyici materyaller hakkında neler düşünüyorsunuz?
5. Çocuğunuzun, akranlarına benzer gelişim gösteren diğer öğrencilerle aynı sınıfta eğitim almasının sağladığı avantajlar ve dezavantajlar hakkında görüşleriniz nelerdir?

Bu çalışmada kullanılan veli görüşme formu aracılığıyla toplanan veriler, otizmlı bir kaynaştırma öğrencisinin eğitim sürecine ilişkin çeşitli boyutlarda derinlemesine bilgi edinmeyi amaçlamaktadır. Özellikle görüşme formunda yer alan açık uçlu sorular aracılığıyla, eğitim ortamlarının fiziksel ve pedagojik yeterliliği, uygulanan öğretim programlarının uygunluğu, sınıf içindeki sosyal kabul durumu, kullanılan materyal ve destekleyici araçların etkililiği ile kaynaştırma uygulamalarının öğrenci üzerindeki olası avantaj ve dezavantajları gibi çok yönlü temalar ele alınmıştır. Bu yönüyle görüşme formu, hem *öğrenme ortamlarının niteliği, program uyarlama ları, aile ve veli tutum ları, sosyal etkileşim ve kabul*, hem de *bireyselleştirilmiş destek ve kaynak ların yeterliliği* gibi temel boyutlarda veri toplamak üzere yapılandırılmıştır. Görüşmeler, yalnızca öğrencinin değil, aynı zamanda aile bireylerinin yaşadığı deneyimleri, algıları ve gözlemlerini de dikkate alarak nitel verilerin bütüncül bir şekilde toplanmasına imkân tanımıştır. Bu bağlamda, görüşme formu aracılığıyla elde edilen veriler, hem otizmlı öğrencinin sınıf içindeki öğrenme deneyimlerinin hem de ailenin eğitime dair tutum ve beklentilerinin anlaşılması açısından önemli bir veri kaynağı olarak değerlendirilmiştir.

Nitel araştırmalarda veriler; gözlem, belge toplama ve görsel materyaller gibi kategorilere ayrılır. Bu çalışmada veriler, katılımlı gözlem, görüşmeler, araştırmanın tuttuğu notlar ve günlükler ile öğrenci ürün dosyaları aracılığıyla toplanmıştır (Creswell, 2015).

Araştırmacının Rolü

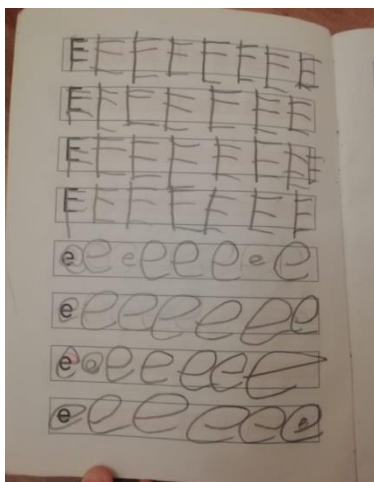
Bu araştırmada, öğretmen kimliğiyle araştırmacı, çalışmayı kendi sınıfında araştırmacı-katılımcı-öğretmen olarak yürütmüştür. Çalışma, ilkökul birinci sınıfta kaynaştırma eğitimi alan otizmli bir öğrencinin sınıf ortamına uyum sürecini incelemeyi amaçlamış; bu süreçte tamamen gerçek, nesnel ve doğrudan birincil kaynaklardan elde edilen bilgilere ulaşılması hedeflenmiştir. Araştırmacı hem öğretmen hem de araştırmacı olarak, okul içindeki görev ve sorumluluklarını yerine getirmeye devam etmiş ve öğretmenlik mesleğini bu süreçte aksatmadan sürdürmüştür.

Bulgular

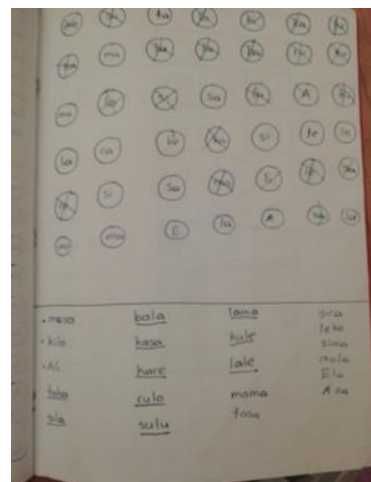
Bu bölümde, kaynaştırma eğitimi gören otuzmlı çocuk ve tipik gelişim gösteren sınıftaki diğer çocuklara yönelik ders kazanımlarına uygun etkinlik ve uygulamalar ile okuma- yazma çalışma örneklerine yer verilmiştir.

Kaynaştırma Eğitimi Gören Otizmli Çocukla Yapılan Okuma- Yazma Çalışmaları

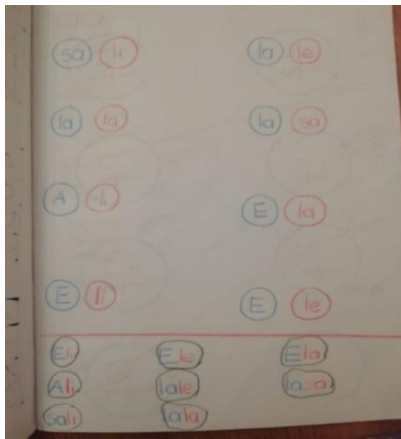
Bu bölümde ilköğretim birinci sınıf kaynaştırma öğrencisi otizmliliğin okuma yazma çalışmalarında kullandığı defterden, dergi ve fasiküllerden bazı paylaşımlar sergilenmektedir.

Görsel 1
(Otizmli Öğrenciye Ait Defter Örneği)

Görsel 2
(Alttaki kelimelerdeki heceleri bulup işaretleme)

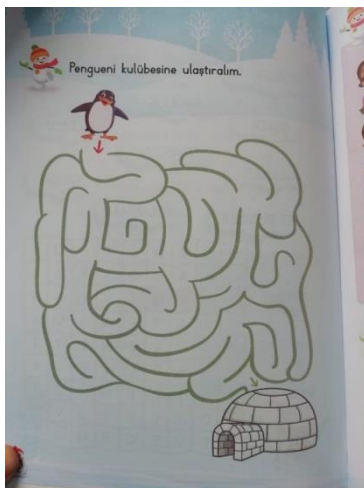

Görsel 3

(Yukarıdaki hecelerle yeni kelimeler türetme) (Renkli hecelerden oluşan kısa metinler)

Görssel 4

Görssel 5

(Otizmlili öğrenciye yaptırılan eğlenceli bir etkinlik) (Göz sıçramasını hızlandıran etk.)

GörSEL 6

Görsel 1'de otizmlı öğrencinin defterinden bir örnek alınmıştır. **Görsel 2, 3 ve 4'** de ki görsellerde yer alan çalışma örnekleri otizmlı öğrencinin harf sistemiyle öğrenmede oldukça zorlanması ve ilerleyememesi sonucunda sınıf öğretmeni ve özel eğitim öğretmeni ile yapılan işbirliği sonucunda (öğrenci harfleri tek tek öğrenip birleştiremezken, heceleri **Görsel 5 ve 6'**da görüldüğü üzere oyun ve değişik etkinliklerle ezberleyip daha kolay okuyup yazabilmektedir) hece sistemi ile öğrenmesi sonucu verilen karara göre öğrenciye yaptırılan etkinlik örneklerinden bazıları paylaşılmıştır.

Veli görüşme formunda da bahsettiğimiz gibi, anneye, çocuğunun sınıftaki diğer velilerin, otizmlı bir öğrencinin sınıfta bulunmasına ilişkin düşünceleri sorulduğunda, öncelikle sınıf öğretmeninin çocuğunu kabul ettiğini ve ona destek olduğunu ifade etmiştir. Öğretmenin kararlı tutumu, otizmlı öğrenciye karşı sergilediği sevgi, sabır ve anlayış sayesinde çocuğunun sınıfa daha hızlı uyum sağladığını vurgulamıştır.

Kaynaştırma Eğitimi Gören Otizmli Çocukla ve Sınıfla Yapılan Etkinlik Örnekleri

Bu kısımda, otizmli kaynaştırma öğrencisi ve sınıftaki tipik gelişim gösteren diğer öğrenciler için uygulanan etkinlik örnekleri sunulmaktadır. Bu etkinlikler, 1. sınıf seviyesine uygun olarak tasarlanmış ve MEB (2018) müfredatındaki Türkçe, Matematik, Hayat Bilgisi, Beden Eğitimi ve Oyun, Görsel Sanatlar ile Serbest Etkinlikler derslerinin kazanımlarıyla uyumlu bir şekilde hazırlanarak sınıfta hayata geçirilmiştir.

Etkinlik Örneği 1: Öğretmenim ve Sınıf Arkadaşlarımla Tanışma

Açıklama: Hayat Bilgisi dersi kapsamında, “H.B.1.1.1. Sınıf İçi Tanışma Etkinliğine Katılır” (MEB, 2019) kazanımıyla bağlantılı olan bu etkinlik, okulun ilk haftasında gerçekleştirilmiş ve öğrencilerin birbirlerinin

isimlerini öğrenmesi için tekrarlanmıştır. Ders kitabındaki tanışma talimatları, okul bahçesinde oyunlaştırılmış bir şekilde uygulanmıştır.

Etkinliğin Uygulanışı: Öğrencilerden el ele tutuşarak bir daire oluşturmaları istenmiştir. Otizmli öğrenci, başlangıçta el ele tutuşmaya karşı çıkarak bağırıp ağlasa da kısa süre sonra etkinliğe katılmıştır. Çemberdeki öğrencilerden biri ortaya çıkarak yüksek sesle kendi adını ve öğretmenin adını söylemiştir. Etkinlik, tüm öğrencilerin sırayla ortaya çıkıp isimlerini söylemesiyle tamamlanmıştır.

Görsel 7

Etkinlik Örneği 2: E, A ve Diğer Sesleri Tanıyorum

Açıklama: Türkçe dersi kapsamında, “Okuma: T.1.3.2. Harfi tanır ve seslendirir. T.1.3.3. Hece ve kelimeleri okur. T.1.3.13. Görsellerle ilgili soruları cevaplar. Yazma: T.1.4.1. Boyama ve çizgi çalışmaları yapar. T.1.4.2. Harfleri tekniğine uygun yazar. T.1.4.3. Hece ve kelimeler yazar” (MEB, 2019) kazanımlarıyla bağlantılı olarak, ilk harflerin öğretimi için sınıfta büyük ilgi gören harf etkinlikleri düzenlenmiştir.

Etkinliğin Uygulanışı: Harf öğretimine başlandığında, otizmli öğrenci ile sınıftaki tipik gelişim gösteren diğer öğrencilerin harf öğrenme süreleri birbirine yakın olmuştur. Ancak, otizmli kaynaştırma öğrencisi, defterdeki çizgi boyutlarını algılama konusunda akranlarına kıyasla biraz daha geç ilerleme kaydetmiştir.

Görsel 8

Görsel 9

İlkokulda, özellikle birinci sınıf, çocukların gelişiminde kritik bir temel oluşturur. Bu sınıf, çocukların en çok zorlandığı dönemlerden biri olabilir. Otizmli bir kaynaştırma öğrencisi için bu süreç daha da karmaşıktır, çünkü ilk kez kendisinden farklı pek çok çocuğun bulunduğu bir ortama katılır. Bugüne kadar özel ilgi ve özel eğitim desteği almış olan bu öğrencinin, akademik ve sosyal anlamda başarı elde etmesi, mutlu bir şekilde sınıfa gelmeyi sürdürmesi için sınıf ortamına hızlı ve olumlu bir şekilde uyum sağlaması şarttır. Otizmli öğrencinin yanı sıra tipik gelişim gösteren diğer öğrencilerin de sınıf ortamına, birbirlerine ve öğretmenlerine uyum sağlaması, okuma-yazma becerilerini istenen düzeye ulaştırabilmeleri için düzenlenen etkinliklerin, bireysel farklılıkları dikkate alarak tasarlanması büyük önem taşır.

- Bu etkinliklerin sonucunda, otizmli öğrencinin resim yapmayı çok sevdiği gözlemlenmiş ve harf öğrenimi sırasında uygulanan etkinlikler onun ilgisini çekmiştir. Dokunma, boyama, kesme ve yapıştırma gibi yöntemlerle hazırladığı materyallerle gün sonunda arkadaşlarıyla oyun oynarken, harfleri fark etmeden öğrenmiştir. Boyama ve oyun aktiviteleri sırasında akranlarıyla karşılıklı yardımlaşması, sosyal iletişim becerilerinin gelişmesine katkı sağlamıştır.

Etkinlik Örneği 3-4: D Harfini Tanıyorum / Kişisel Bakımımı Öğreniyorum

Açıklama: Hayat Bilgisi ve Türkçe dersleri kapsamında, “HB.1.3.1. Kişisel bakımını düzenli yapar” (MEB, 2018c), “Okuma: T.1.3.2. Harfi tanıır ve seslendirir. T.1.3.3. Hece ve kelimeleri okur. Yazma: T.1.4.2. Harfleri tekniğine uygun yazar. T.1.4.3. Hece ve kelimeler yazar” (MEB, 2019) kazanımlarıyla bağlantılı olarak, öğrencilere kişisel bakım alışkanlıkları kazandırılmasına odaklanılmıştır. Bu süreçte, kaynakların verimli ve dikkatli kullanılması gerektiği vurgulanmıştır.

Etkinliğin Uygulanışı: Öğrencilere kişisel bakımın önemi ve değeri açıklanmıştır. Kaynakların tasarruflu kullanılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu amaçla, ağzını açmış çocuk resimlerinden oluşan materyaller, erkek öğrencilere erkek çocuk, kız öğrencilere kız çocuk görselleri olacak şekilde dağıtılmıştır. “D” sesinin öğretilmesinin yanı sıra, öğrencilerin keyif alarak ortak bir etkinlik yapmaları hedeflenmiştir. Otizmli öğrencinin, fasulyeleri büyük bir dikkatle ve neşe içinde yapıştırdığı gözlemlenmiştir. Etkinliği arkadaşlarına anlatırken oldukça mutlu ve istekli olduğu fark edilmiştir.

Görsel 11

Görsel 12

Etkinlik Örneği 5: Hecelerine Ayırarak Okuma

Açıklama: Türkçe dersi kapsamında, “Okuma: T.1.3.2. Harfi tanıır ve seslendirir. T.1.3.3. Hece ve kelimeleri okur. Yazma: T.1.4.2. Harfleri tekniğine uygun yazar. T.1.4.3. Hece ve kelimeler yazar” (MEB, 2019) kazanımlarıyla bağlantılı olarak, harf öğretiminin ardından birleştirme çalışmalarına geçildiğinde, otizmli kaynaştırma öğrencisinin harfleri tek başına öğrenebildiği ancak harfleri birleştirerek hece oluşturma becerisini kazanamadığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle, öğrenci hem tipik gelişim gösteren akranlarıyla birlikte ses yöntemiyle anlatılan dersleri takip etmiş hem de bireysel olarak heceleme üzerine yoğunlaşmış özel çalışmalar yapılmıştır.

Etkinliğin Uygulanışı: Otizmli kaynaştırma öğrencisinin heceleyerek okuma konusundaki ilgisi ve gördüğü heceleri ezberleme yeteneği fark edilince, bu süreci daha çekici hale getirmek ve dikkatini çekmek için oyunlaştırılmış etkinlikler tasarlanmıştır. Heceleme yöntemini desteklemek amacıyla öğrencinin en sevdiği buz kırma oyunu kullanılmış ve müziğe, özellikle piyanoya olan ilgisinden faydalanılarak melodika üzerine yazılmış heceleri okumasını sağlayacak etkinlikler düzenlenmiştir.

Görsel 13

Görsel 14

Bu etkinliklerde, otizmli öğrencinin ilgi alanlarına hitap eden materyaller ön planda tutulmuştur. Öğrencinin özel olarak piyano eğitimi alıyor olması değerlendirilerek, melodika üzerine öğrendiği harflerden oluşan heceler yazılmıştır. Piyano çalmaktan büyük keyif alan öğrenci, melodikayı oldukça eğlenceli bulmuş ve bu etkinliği gerek bireysel olarak gerekse sınıf arkadaşlarıyla birlikte büyük bir neşeyle gerçekleştirmiştir. Özellikle buz kırma oyunu sırasında, söylenen heceleri arkadaşlarından önce bulmaya çalışması dikkat çekici bir ayrıntı olmuştur. Bu tür özgün ve çeşitlendirilmiş etkinliklerin, otizmli öğrencinin sınıfa uyum sürecini kolaylaştırdığı ve akademik gelişimini olumlu yönde desteklediği gözlemlenmiştir.

Etkinlik Örneği 6: Yanardağ Deneyi Yapıyoruz

Açıklama: Serbest Etkinlikler dersi kapsamında, “SE. Oyun oynama bilincini geliştirici çalışmalar yapar” ve “SE. Duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade eder” kazanımlarıyla bağlantılı olarak tasarlanan bu etkinlikte, önceden hazırlanmış bir kap, kumla dolu bir tepsiye yerleştirilmiş ve çevresine oyuncak hayvan figürleri eklenmiştir. Bu etkinlik, ayda iki kez öğrencilerin seviyesine uygun farklı deneylerin gerçekleştirildiği bir eTwinning projesi bünyesinde yürütülmüştür.

Etkinliğin Uygulanışı: Yanardağ maketi oluşturmak için kap içine bir miktar karbonat, biraz deterjan, sıcak su ve kırmızı gıda boyası eklenmiş, son olarak sirke dökülerek yanardağ patlaması simüle edilmiştir. Gıda boyasının etkisiyle kırmızı renkli sıvının köpürerek yükseldiği gözlemlenmiştir. Otizmli öğrencinin deney sırasında büyük bir heyecan ve ilgi gösterdiği fark edilmiştir.

Görsel 15

Görsel 16

Etkinlik Örneği 7: Toplama İşlemini Öğreniyorum

Açıklama: Matematik dersi kapsamında, “M.1.1.2.1. Toplama işleminin anlamını kavrar. M.1.1.2.2. Toplamları 20’ye kadar (20 dahil) olan doğal sayılarla toplama işlemi yapar” (MEB, 2018a) kazanımlarıyla bağlantılı olarak düzenlenen bu etkinlikte, toplama işleminin aynı türden nesneleri bir araya getirme mantığı, modelleme çalışmalarıyla öğrencilere aktarılmıştır.

Etkinliğin Uygulanışı: Sınıf öğretmeni tarafından tasarlanan materyalde, renkli toplar belirlenen sayıya uygun olarak deliklerden geçirilmiş ve bir haznede toplanmıştır. Toplanan toplar sayılarak, toplam rakam çiçeği üzerinde gösterilmiş ve sonuç belirlenmiştir.

- Otizmlili öğrenci, bu etkinliğı büyük bir hevesle tekrar tekrar yapmak istemiştir. Tipik gelişim gösteren öğrenciler ise materyali kullanarak toplama işlemini başarıyla gerçekleştirmiştir.

Görsel 17

Görsel 18

Etkinlik Örneği 8: Onluk, Birlik Mantar Evim!

Açıklama: Matematik dersi kapsamında, “M.1.1.1.7. Miktarı 10 ile 20 (10 ve 20 dahil) arasında olan bir grup nesneyi, onluk ve birliklerine ayırarak gösterir, bu nesnelere karşılık gelen sayıyı rakamlarla yazar ve okur” (MEB, 2018a) kazanımıyla bağlantılı olarak, sınıf öğretmeni tarafından onluk ve birlik kavramlarını oyunlaştırarak öğretmek için özel bir materyal tasarlanmıştır.

Etkinliğin Uygulanışı: Mantar biçiminde hazırlanan bir ev modelinde, onluk ve birlikleri temsil eden pencereler oluşturulmuştur. Bu pencerelerin iç kısımlarına rakamlar yazılmıştır. Öğrencilerden, pencerelerde gördükleri rakamlara karşılık gelen sayıda çubuğu, onluk ve birlik pencerelerine yerleştirmeleri istenmiştir.

Görsel 19

Görsel 20

Bu etkinliklerden bağımsız olarak, yabancı ülkelerde otizmle ilgili uygulanan yöntemleri kendi sınıfına uygulama isteğiyle, Türkiye'nin liderliğinde, 6 farklı ülkenin katılımıyla oluşturulan proje kapsamında, ortak ülkelerin otizmlili çocuklar için özel olarak tasarladığı ışıklı sınıflar, kum oyuncakları ve top havuzlarına ait görseller aşağıdaki gibidir.

Görsel 21 (Letonya)

Görsel 22 (Hırvatistan)

Görsel 23 (İspanya)

Görsel 24 (Letonya)

Görsel 25 (Otizmli Çocuğun Özel ve Kaynaştırma Eğitimi Gördüğü Sınıfı- Türkiye)

Görsellerden de görüldüğü üzere, yabancı ülkeler otizm konusuna büyük bir önem atfetmektedir. Ülkelerin ekonomik kaynaklarının, eğitim süreçlerine sağladıkları destek üzerinde belirleyici bir etkisi olduğu açıktır. Türkiye'nin, yalnızca otizmli öğrencilerle sınırlı kalmayıp, özel gereksinimli tüm öğrenciler için yabancı ülkelerdeki gibi özel alanlar oluşturması, bu çocukların algılarını geliştirmelerine, öğrenme süreçlerini kolaylaştırmalarına ve yaşamları boyunca olumlu davranışlar sergilemelerine katkıda bulunacaktır.

Proje kapsamında, proje ortakları ve otizmli çocuklarla tanışmak, keyifli anlar paylaşmak ve öğrencilerin erken yaşta kendi dillerinden farklı bir dille karşılaşmalarını sağlamak amacıyla çevrimiçi buluşmalar düzenlenmiştir.

Görsel 26(Litvanya-Türkiye) Görsel 27(Letonya-Türkiye) Görsel 28(Hırvatistan-Türkiye)

Fotoğraflardan da anlaşıldığı üzere, yabancı ülkelerdeki sınıflarda, sınıf öğretmenine ek olarak bir yardımcı öğretmenin bulunduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca, sınıf mevcutları Türkiye'deki gibi kalabalık değildir. Bu unsurlar, öğretmenlerin iş yükünü hafifletmekte ve eğitim-öğretim süreçlerini daha nitelikli hale getirmektedir. Türkiye'de ise sınıf öğretmeni, kalabalık sınıflarda ders anlatma sorumluluğunun yanı sıra otizmli öğrenciye bireysel zaman ayırmak zorundadır, bu da öğretmen için oldukça yıpratıcı bir durum yaratmaktadır.

Aşağıdaki etkinlik, yabancı ülke ortaklarıyla birlikte yürütülen bir proje kapsamında gerçekleştirilmiş olup, ortak ülkelerin öğrencileriyle de uygulanan etkinliklerden birini temsil etmektedir.

Etkinlik Örneği 9: Streç Film Boyuyoruz ve Daha Neler Neler...

Açıklama: Görsel Sanatlar dersi kapsamında, "G.1.1.2. Görsel sanat çalışmalarında farklı materyal, malzeme, gereç ve teknikleri kullanır. G.1.1.3. Duygu ve düşüncelerini görsel sanat çalışmasına yansıtır. G.1.1.10. Görsel sanat çalışmasını oluştururken sanat elemanlarını kullanır" (MEB, 2018e) kazanımlarıyla bağlantılı olarak, proje ortağı ülkeler aynı gün içinde bu etkinliği öğrencilerine uygulamıştır.

Etkinliğin Uygulanışı: Etkinlikte, sıralar birleştirilerek bir sıra diğerinin üzerine ters şekilde yerleştirilmiştir. Üstteki sıranın ayaklarına tek kat streç film sarılmıştır. Öğrencilere, plastik tabaklara doldurulmuş guaj boyalar dağıtılmıştır. Öğrenciler, üçer veya dörder kişilik gruplar halinde karşılıklı olarak resimlerini oluşturmuştur. Bu etkinlik, öğrencilerin fırça kullanımını deneyimlediği ve guaj boya ile streç filmi ilk kez kullandığı özgün bir çalışma olmuştur.

Görsel 29

Görsel 30

Tabiat Okulu Etkinlikleri

Tabiat Okulu Projesi, araştırmanın yürütüldüğü okulun bulunduğu ilçeye özgü bir girişimdir. Araştırmacı sınıf öğretmeni, bu proje için ilçede başvuru yapan iki yüz öğretmen arasından seçilen kırk beş öğretmenden biri olma başarısını göstermiştir. Yıl boyunca sınıfıyla birlikte, okuldan yirmi dakika mesafede bulunan tabiat okuluna toplam altı ziyaret gerçekleştirilmiş ve çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir.

Etkinlik Örneği 10: Turşumuzu Yaptıktan Sonra Mikroskopta İnceleyelim

Açıklama: Hayat Bilgisi dersi kapsamında, “H.B.2.6.3. Yakın çevresinde doğal unsurların insan yaşamına etkisine örnekler verir. HB.2.5.8. Yakın çevresinde yapılan üretim faaliyetlerini gözlemler” (MEB, 2018c) kazanımlarıyla bağlantılı olarak, öğrencilerin bireysel farklılıklarına uygun ve öğrenme süreçlerini destekleyen etkinlikler düzenlenmiştir.

Etkinliğin Uygulanışı: Öğrencilere turşu yapımı için gerekli malzemeler getirilmiş, malzemeler öğrenciler tarafından iğneyle delinerek bidonlara yerleştirilmiştir. Sirke ve tuz gibi malzemeler de öğrenciler tarafından eklenmiştir. Bir süre sonra oluşan turşuların suyunda bulunan mikroorganizmaların incelenmesi için bir etkinlik gerçekleştirilmiş; turşu suyundan mikroskop camına damlatılarak her öğrencinin sırayla mikroskopta gözlem yapması sağlanmıştır.

Görsel 31**Görsel 32****Görsel 33**

Otizimli öğrenci, turşu yapımı etkinliğinden büyük keyif almıştır. Turşu suyunu mikroskopta inceleme etkinliği sırasında, mikroskoptan bakarak küçük kurtçuklar gördüğünü ifade etmiş ve bu durumdan hafif bir korku duymuştur. Bu etkinlik, otizimli öğrencinin hem akademik hem de sosyal becerilerini geliştirmiş ve sınıf ortamına uyum sürecini olumlu yönde desteklemiştir.

Tartışma ve Sonuçlar

Öğrencilerin bireysel farklılıkları, onlara sunulan eğitimin biçimlendirilmesinde önemli bir rol oynar. Bu tür öğrenciler için, bireysel ihtiyaçlarına uygun özel eğitim hizmetleri uygulanmaktadır. Gelişmiş toplumlarda, özel gereksinimli çocukların, tipik gelişim gösteren akranlarıyla aynı sınıflarda, yan yana eğitim alması kabul edilen ve uygulanması gereken bir yaklaşımdır. Ancak, eğitim sistemlerinin istenen yeterliliği sağlamasında en kritik faktör, uygulanan yöntemlerden bağımsız olarak bu yöntemleri hayata geçiren öğretmenlerdir (Şahinel, 2007).

Araştırmacı, çalışma süresince düzenlediği etkinlikler ve çeşitli uygulamalarla, otizimli öğrencinin derslere tipik gelişim gösteren diğer öğrencilerle birlikte aktif bir şekilde katılmasını sağlamış ve akademik anlamda süreçten kopmamasını desteklemiştir. Etkinlik Örneği 2, 3 ve 4 ile Matematik dersi kazanımları için tasarlanan Etkinlik Örneği 7 ve 8’de, görsellerle de desteklenen etkinlikler, otizimli öğrencinin sınıf içindeki akademik başarısını olumlu yönde etkilemiştir. Öğretmeni ve sınıf arkadaşları tarafından varlığının fark edilmesi ve yapabildiklerinin öne çıkarılması, ders içi uygulamalar ve küçük ödüllendirmeler gibi tutumlar, otizimli öğrencinin sınıfa uyum sürecinde olumlu etkiler yaratmıştır.

Otizimli öğrenciler, iletişimde yaşadıkları zorluklar, bağırma, masaya vurma veya ekolali gibi tekrarlayıcı davranışlarla duygularını ifade etme eğilimi ve sosyal bağlamda akranlarıyla iletişim kurmakta güçlük çekmeleri nedeniyle sosyal beceri eksiklikleri sergileyebilir (Avcıoğlu, 2005). Araştırmacı öğretmen, 34 tipik gelişim gösteren öğrencinin arasında yer alan otizimli öğrencinin takıntılı davranışlar ve ekolali hareketler sergilediğini, ayrıca iletişim zorlukları yaşadığını gözlemlemiştir. Sınıfın yaş düzeyinin küçük olması nedeniyle, okuma-yazma sürecinde otizimli öğrencinin derse ve sınıfa odaklanmasının oldukça güç olduğu fark edilmiştir.

Bulgular kısmında belirtilen ve görsellerle desteklenen etkinlikler, otizimli öğrencinin tipik gelişim gösteren sınıf arkadaşlarıyla birlikte sosyal gelişimini güçlendirmiş ve sınıfa uyum sürecini hızlandırmıştır.

Otizimli öğrencilerin eğitiminde karşılaşılan sorunların belirlenip çözüme ulaştırılması ve sınıfların fiziksel koşullarıyla mevcutlarının bu öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesi gerekmektedir (Dunlap ve Carr, 2007). Bu bağlamda, bulgular kısmında yer alan ve sınıf dışında gerçekleştirilen Etkinlik Örneği

10'da, sınıfça turşu yapımı ve turşu suyunun mikroskop altında incelenmesi etkinliği düzenlenmiştir. Mikroskopta, turşu suyundaki yararlı bakteriler gözlemlenmiştir. Sınıfın kalabalık olması nedeniyle bu tür bir etkinliğin sınıf içinde yapılması zor olabileceğinden, etkinlik dışarıda gerçekleştirilmiştir. Otizmlı öğrencinin bu etkinlik sırasında bağırma, takıntılı veya ekolali davranışlar sergilemediği ve akranlarıyla iletişimini geliştirdiği gözlemlenmiştir.

Son dönemde, otizm spektrum bozukluğu (OSB) tanılı kaynaştırma öğrencilerinin sayısında artış gözlenmesi, birçok sınıf öğretmenin bu tür öğrencilerle karşılaşacağını göstermektedir. Bu nedenle, öğretmenlerin otizmlı çocuklara yönelik tutumları, davranışları ve derslerde uygulayacakları etkinlikler konusunda destek almaları kaçınılmazdır. Sınıf öğretmenleri, otizmlı öğrencilerin yalnızca sosyal değil, aynı zamanda akademik başarılarını da artırarak, onlara sınıf içinde başarı hissi yaşatabilir; küçük ödüller, sınıfça alkışlama veya varlıklarını hissettirme gibi yaklaşımlarla uyum süreçlerini olumlu yönde destekleyebilir (Garrad, Rayner ve Pedersen, 2019).

Öğrencilerin çeşitli materyallerle etkileşimini artıran dersler, sıradanlıktan uzaklaşarak öğrencilerin heyecanını, mutluluğunu ve öğrenme isteğini teşvik eder. Farklı disiplinleri bir araya getiren öğretmenlerin, öğrencilerine okuma-yazma dışında eğlenme, merak etme, sorgulama, eleştirel düşünme ve problem çözme gibi beceriler kazandırdığı belirtilmiştir (Yalçın ve Şişman, 2018). Bulgular kısmındaki Etkinlik Örneği 5'te, otizmlı öğrencinin en sevdiği buz kırma oyunu ve piyano derslerinden dolayı ilgi duyduğu melodika kullanılarak, melodika tuşlarına yazılan heceler okutulmuştur. Bu etkinlik, öğrencinin bireysel ilgi alanları ve becerileri dikkate alınarak tasarlanmış hem oyun oynatılmış hem de müzik aleti çaldırılmıştır. Disiplinlerarası bu yaklaşımla, hece okuma çalışmaları tekrar edilerek okuma-yazma becerisi pekiştirilmiştir.

Kaynaştırma eğitimi, özel gereksinimli her öğrenci için vazgeçilmez bir öneme sahipken, otizmlı çocuklar için bu ihtiyaç daha da belirgindir. Otizm, zihinsel veya fiziksel bir gerilikten ziyade, sosyal becerilerde yetersizliğe yol açarak bireylerin kişisel ihtiyaçlarını bağımsız bir şekilde karşılamasını zorlaştırabilir. Kaynaştırma eğitimi sayesinde otizmlı çocuklar, tipik gelişim gösteren akranlarıyla aynı sınıflarda eğitim alarak, yaşamları boyunca ihtiyaç duyacakları tutum ve davranışları, aile veya öğretmen gibi yakınlarından bağımsız olarak geliştirebilirler.

Otizmlı bireylerin tipik gelişim gösteren akranlarıyla kaynaştırma eğitimi almasında, çocuğun ailesiyle işbirliği, süreçteki ilerlemenin ve emeğin olumlu sonuçlarını ortaya koyar. Özellikle otizmlı öğrencinin ailesinin desteği ve işbirliği, bu süreçte kritik bir öneme sahiptir (Roberts ve Simpson, 2016). Araştırmacı, otizmlı kaynaştırma öğrencisinin annesiyle okul sürecini her gün birebir görüşerek, yakın bir işbirliği içinde yürütmüştür.

Öğretmenlik yapmak ile gerçek anlamda öğretmen olabilmek arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Otizmlı bir kaynaştırma öğrencisine öğretmenlik yapmak, koşullar ne olursa olsun büyük bir özveri ve sabır gerektirir. Bu süreç, yalnızca sınıf öğretmenin çabalarıyla sınırlı kalmaz; otizmlı öğrencinin bulunduğu sınıfın diğer öğrencilerinin ve onların durumu algılama biçimlerinin, öğretmene ve otizmlı çocuğa karşı sergiledikleri tutumların da uyum sürecini olumlu veya olumsuz yönde etkilediği görülmektedir. Bir sınıf öğretmenin, kalabalık bir sınıfta ve aynı zamanda otizmlı bir kaynaştırma öğrencisiyle çalışması, çağın ve ülkenin ihtiyaçlarına yanıt verebilecek mesleki yeterliliklere ve üstün kişisel özelliklere sahip olmasını gerektirir (Yetim ve Göktaş, 2004). Öğretmen, derslerde kullanacağı yöntem ve teknikleri, materyalleri öğrencilerin seviyesine uygun, dikkat çekici ve onları uzun süre derse dahil edecek şekilde seçmelidir. Gerektiğinde, yaratıcılığını kullanarak sınıf seviyesine uygun, belki de daha önce denenmemiş özgün materyaller tasarlamalıdır. Bu tür yenilikçi ve özel tasarımlar hem otizmlı hem de tipik gelişim gösteren öğrencilerin fiziksel, duygusal ve ruhsal ihtiyaçlarına hitap eden ortamlar yaratarak, ders başarılarını artırır ve sosyal gelişimlerine katkıda bulunur (Yates, 2016).

Sonuç olarak, alanyazında otizmlı kaynaştırma öğrencilerinin sınıf arkadaşlarına, öğretmenlerine ve genel olarak sınıf ortamına uyum süreçleri ve bu süreçlerde karşılaşılan durumlar üzerine yapılan çalışmalar incelenmiştir. Ancak, sınıf ortamında doğrudan uygulamalara odaklanan çalışmaların sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'de, otizmlı çocukların tipik gelişim gösteren akranlarıyla aynı eğitimi alması gerektiği kabul edilse de kalabalık sınıf mevcutları ve yetersiz fiziksel koşullar, bu öğrencilerin sosyal ve akademik başarıya daha geç ulaşmasına ve sınıfa uyum süreçlerinin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Avrupa ülkelerindeki daha az kalabalık sınıflarla kıyaslandığında, Türkiye'de asistan öğretmen uygulamasının uygulanması, oldukça gerekli ve faydalı bir çözüm olarak öne çıkmaktadır.

Bu araştırma, ilkökul birinci sınıfta otizmlı bir kaynaştırma öğrencisinin sınıf ortamına uyum sürecini değerlendirdiğinde, sınıf öğretmenin kilit bir rol oynadığı ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin, öğrencileri ve aileleriyle etkili iletişim kurmaya özen göstermeleri önerilebilir. Her sınıf öğretmeni, öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerini ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak, ders kazanımlarına uygun etkinlikler ve materyaller tasarlayabilir, deneyimlerini ve yaratıcılığını kullanarak araç-gereç geliştirebilir. Otizmlı kaynaştırma öğrencileri için bireyselleştirilmiş eğitim planları gibi uygulamalarda, okul yönetimi ve rehberlik

öğretmenleri tarafından destek sağlanabilir. Otizmli öğrencilerin akranlarıyla iletişimini güçlendirmek için işbirliğine dayalı grup çalışmaları veya akran öğretimi gibi yöntemler kullanılabilir.

Kaynaklar

- Avcıoğlu, H. (2005). *Etkinliklerle sosyal beceri eğitimi*. Kök Yayıncılık.
- Aydın, A. (2003). *Otizimde ilk adım*. Epsilon Yayıncılık.
- Bogdan, R. & Biklen, S. K. (2004). *Qualitative research for education*. Allyn & Bacon.
- Bruns, D. (2007). *Systemic action research: A strategy for whole system change*. Bristol: Policy Press.
- Buyse, V., Skinner, D. & Grant, S. (2001). Toward a definition of quality of inclusion: perspectives parents and practitioners. *Journal of Early Intervention*, 24(2), 146–161.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün Ö. E., Karadeniz Ş. & Demirel F. (2020). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi
- Cresswell, J. W. & Plano Clark V. L. (2015). *Karma yöntem araştırmaları tasarımı ve yürütülmesi* (Y. Dede ve S. B. Demir Çev. ed.). Anı Yayıncılık.
- Doğangün B. (2008). Özel eğitim gerektiren psikiyatrik durumlar, İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi sürekli tıp eğitimi etkinlikleri, *Sempozyum Dizisi* No:62
- Dunlap, G. & Carr, E. G. (2007). Positive behavior support and developmental disabilities: a summary and analysis of research. Samuel L. Odum, Robert H. Horner, Martha E. Snel, & Jan Blacher (Editörler). *Handbook of developmental disabilities* İçinde (469- 482). The Guilford Press.
- Ekiz, D. (2020). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı Yayınları
- Garrad, T. A., Rayner, C. & Pedersen, S. (2019). Attitudes of Australian primary school teachers towards the inclusion of students with autism spectrum disorders. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 19(1), 58-67
- Johnson, A.P. (2012). *A short guide to action research* (4th edition). Pearson Education.
- Korkmaz, B. (2000). *Pediyatrik davranış nörolojisi*. Emek Matbaacılık.
- Martínez, R. S. (2003). Impact of a graduate class on attitudes toward inclusion, perceived teaching efficacy and knowledge about adapting instruction for children with disabilities in inclusive settings. *Teacher Development*, 7, 473–494.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*. <http://mevzuat.meb.gov.tr>
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018). *Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin yasal hakları*. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_01/22170504_22144036_bireylerin_yasal_haklari1.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018a). *İlköğretim matematik dersi öğretim programı ve kılavuzu (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018c). *İlköğretim hayat bilgisi dersi öğretim programı ve kılavuzu (1, 2 ve 3. sınıflar)*. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018d). *İlköğretim müzik dersi öğretim programı ve kılavuzu (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018e). *İlköğretim görsel sanatlar dersi öğretim programı ve kılavuzu (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2019). *İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) & UNICEF. (2024). *Ortaöğretim kademesinde kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim uygulamaları: Sosyal kabulü ve olumlu sınıf iklimini sağlama öğretmen rehber kitabı*. MEB Ortaöğretim Genel Müdürlüğü ve Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü. https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_02/04160608_05094929_3sosyalkabulkitap.pdf
- Mills, G.E. (2011). *Action research: A guide for the teacher researcher (4th edition)*. Pearson.
- Özgönenel, S. & Girli, A. (2016). Otizmli kaynaştırma öğrencilerinin sınıflarında akran ilişkilerinin geliştirilmesine yönelik eğitim programının etkililiğinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 15(1), 286–298.
- Roberts, J. V. & Simpson, K. (2016). A review of research into stakeholder perspectives on inclusion of students with autism in mainstream schools. *International Journal of Inclusive Education*, 20(10), 1084-1096.
- Saban, A. & Ersoy, A. (2019). *Eğitimde nitel araştırma desenleri*. Anı Yayınları
- Shanks, J., Miller, L. & Rosendale, S. (2012). Action research in a professional development school setting to support teacher candidate self-efficacy, *JRATE Journal*, Vol. 21, no. 2, pp. 26-32.
- Şahinel, S. (2007). *Eleştirel düşünme*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Quill, K. A. (2000). *Social and communication intervention for children with autism*. Brookes.
- Yalçın, H. V. & Şişman Z. B. (2018). Keşif ve sorgulama temelli bilim öğretimi programının 10- 12 yaş çocukların bilimsel süreç becerilerine etkisi. *Uluslararası Eğitim Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4(2), 83-96.
- Yates, M. K. (2016). *Building better schools: A new model for autism inclusion in Seattle* [Yayınlanmamış doktora tezi]. University of Washington.
- Yeşilyaprak, B. (2005). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*, PegemA Yayıncılık
- Yetim, A. A. & Göktaş, Z. (2004). Öğretmenin mesleki ve kişisel nitelikleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 12(2), 541-550
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayınları.